

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ДОБРИНЧУК ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 821(4).091(043.3)

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИХ МОТИВІВ ГОМЕРІВСЬКОГО ЕПОСУ В
ЛІТЕРАТУРІ ХХ – поч. ХХІ СТ.:
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
НЯМЦУ Анатолій Євгенович,
завідувач кафедри слов'янської філології та порівняльного
літературознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
АСТАФ'ЄВ Олександр Григорович, професор кафедри теорії
літератури і компаративістики Інституту філології Київського
національного університету імені Тараса Шевченка.

кандидат філологічних наук, науковий співробітник
ПУПУРС Ірина Володимирівна,
науковий співробітник відділу компаративістики Інституту літератури
імені Т.Г.Шевченка НАН України.

Захист відбудеться 22 березня 2012 року о 15. 00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 по захисту кандидатських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано 17 лютого 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дослідження особливостей функціонування традиційного сюжетно-образного матеріалу, його структурні зміни, семантичні трансформації, еволюційні градації, яких він зазнає у світовій літературі, стає одним із найважливіших аспектів сучасного літературознавства. А.Є. Нямцу справедливо підкреслює, що «поліфункціональність традиційних сюжетів зумовлена тим, що за своєю смисловою значущістю вони є відкритими художніми системами, які не тільки демонструють очевидні зв'язки зі сприймаючою реальністю, а й становлять іманентні суспільному буттю структури, що характеризуються комплексом основних і допоміжних функцій»¹. Тенденція до використання загальновідомих сюжетів, образів і мотивів у літературі ХХ — початку ХХІ ст. пояснюється прагненням не лише відшукати зв'язок з минулим, але й зазирнути в можливе майбутнє. У різні культурно-історичні епохи трансформація загальновідомих структур та їх переосмислення відбувається по-різному, що зумовлено вимогами тогочасного суспільства. Проте саме в ХХ — на початку ХХІ ст. зростає інтерес до античної спадщини. У цей період в літературних трансформаціях античного міфу чимраз частіше розглядається конфлікт сильної особистості та загальної маси, особистості та вплив долі на її життя, питання війни та її наслідків, дедалі загальнішими стають етичні проблеми. Інтелектуальна насиченість літературного твору стає характерною рисою мистецтва згаданого періоду.

Показова, наприклад, історія еволюції гомерівської «Іліади» в літературі різних часів та народів. Немає сумнівів у тому, що, починаючи з античних часів, поема Гомера впливала на формування літературної традиції і спонукала античних авторів звертатися до сюжетів та образів «Іліади» для аксіологічного переосмислення відомих конфліктів і колізій. В усі культурно-історичні епохи «Іліада» й «Одіссея» піддавалися активним рецептивним трансформаціям. Письменники ХХ — початку ХХІ ст. прагнуть не лише до продовжень, дописувань, «апокрифізації» загальновідомого традиційного матеріалу, зокрема гомерівського епосу, але й до його осучаснення.

Актуальність обраної теми щодо загальнотеоретичного погляду визначається тим, що проблема традицій і новаторства магістральна у сучасному літературознавстві. Міжлітературні рецепції є дійовим чинником інтерпретації текстів, які презентують творчі задуми різних авторів у відповідному контексті культури епохи-реципієнта. Активне сприйняття моральних цінностей класичного, зокрема античного спадку, — провідна тенденція в культурному житті сучасності. Використання давньогрецьких сюжетів та образів міфологічного походження, а також авторське міфологізування — один з основних напрямів порівняльного літературознавства і творчих пошуків письменників ХХ — початку ХХІ ст.

¹ Нямцу А.Е. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования). —

Черновці: Рута, 2007. – С.12

Міфи троянського циклу є найпопулярнішими та найпродуктивнішими для подальших інтерпретацій. Інтенсивне використання письменниками сюжетів і образів пояснюється багаточисленністю персонажів, драматичним напруженням фабули, великою кількістю сюжетних ліній, прагненням заповнити лакуни, які сформувалися. У філософсько-культурологічному аспекті особливо актуальним у ХХ ст. було звернення до традиційних сюжетів про Троянську війну як джерела переосмислення одвічних запитів людської екзистенції: війни і миру, причин виникнення збройних конфліктів, героїзму та самопожертви. Письменники ХХ — початку ХХІ ст. суттєво переосмислюють традицію, в їх інтерпретаціях жінка постає незалежною, емансипованою, впевненою у власних силах. Отже, дослідження процесу аксіологічної переакцентуації гомерівських сюжетів та образів крізь призму літератури вказаного часового відтинку, функціонування різних форм і способів їх переосмислення визначають актуальність роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження засноване на методологічних засадах наукової школи професора А.Є. Нямцу (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Дисертація виконана в руслі наукової проблематики кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Поетика і типологія літературних жанрів» (номер державної реєстрації 0111U006707).

Мета дослідження полягає у виявленні закономірностей функціонування традиційних сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу в літературі ХХ — початку ХХІ ст., а також визначенні форм та способів трансформації традиційного матеріалу в художніх інтерпретаціях письменників зазначеного періоду.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- розглянути закономірності якісного переосмислення традиційної семантики та аксіологічних домінант під впливом істотних зрушень у духовному контексті ХХ — початку ХХІ ст.;
- виявити потенційні інтерпретаційні чинники поеми Гомера «Іліада» у літературі;
- проаналізувати літературну еволюцію образу Єлени Прекрасної в контексті духовних пошуків Е. Верхарна, Г. фон Гофманстала, П. Хакса та В. Хільдесхаймера;
- простежити еволюційні градації міфологічного образу Кассандри з урахуванням філософсько-психологічних домінант творів Лесі Українки, Г.Е. Носсака, К. Черрі та М. Харитонова;
- з'ясувати характер якісного переосмислення міфологічних жіночих образів гомерівського епосу у творчості А.Б. Вальєхо та В. Коркія;
- зіставити поетику і типологію художніх творів з антивоєнним спрямуванням у творчості

письменників ХХ — початку ХХІ ст. (Е. Лука, Ф. Фюман, Дж. Дрінкуотер, Р. Хагельштанге, А. Барікко).

Об'єкт дослідження — художні твори різних національних літератур, переважно західноєвропейського регіону, письменників ХХ — початку ХХІ ст., які по-новому переосмислюють, дописують, апокрифізують і переказують сюжети та образи гомерівського епосу (Е. Верхарн «Єлена Спартанська», Г. фон Гофмансталь «Єгипетська Єлена», В. Хільдесхаймер «Жертвоприношення Єлени», П. Хакс «Єлена Прекрасна», Леся Українка «Кассандра», Г.Е. Носсак «Кассандра», М. Харитонов «Кассандра», К. Черрі «Кассандра», А.Б. Вальехо «Вона ткала свої мрії», В. Коркія «Козлина пісня, або Що тобі Гекуба?», Е. Лука «Гомер», Ж. Жироду «Троянської війни не буде», Ф. Фюман «Привиди», Дж. Дрінкуотер «X=0: Ніч Троянської війни», Р. Хагельштанге «Іграшка богів», А. Барікко «Гомер. Іліада»).

Предметом дослідження є формально-змістові трансформації, яких зазнали традиційні сюжети та образи троянського циклу, зокрема «Іліада» Гомера у творах письменників відповідного періоду.

Методи дослідження. Поставлені в дисертації завдання визначили необхідність застосування комплексу наукових методів: історико-літературного, порівняльно-історичного, типологічного, цілісного аналізу художніх творів та елементів лінгвостилістичного аналізу. Використання історико-літературного методу дає можливість дослідити спільності та відмінності у трактуванні сюжетно-образного матеріалу на діахронічному зрізі, зокрема простежити літературну еволюцію міфів про Троянську війну, а також окремих образів гомерівського епосу від античності до сьогодення. Типологічний та порівняльно-історичний методи дають змогу шляхом порівняння встановити подібність і відмінність у трактуванні сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу письменниками ХХ — початку ХХІ ст., а також провести паралелі із протосюжетом. Застосування методу цілісного аналізу твору дозволяє дослідити жанрові та композиційні особливості художніх праць, новаторський підхід авторів до переосмислення традиційного матеріалу, дати характеристику головним і другорядним персонажам, визначити основні проблеми і мотиви художніх текстів, а також авторське бачення вирішення цих питань та ін. Елементи лінгвостилістичного аналізу використовуються в дисертації для дослідження певних лінгвостилістичних особливостей художніх текстів (епітетів, метафор та ін.), які слугують для глибшого розкриття характерів персонажів і мотивувань їх вчинків у творах письменників названого періоду.

Методологічною основою дисертації послужили наукові праці зарубіжних і вітчизняних дослідників із теоретико-літературних, історико-літературних проблем, зокрема фахівців зі світової літератури та порівняльного літературознавства (І. Неупокоева, Р. Гром'як, О. Веселовський, В. Жирмунський, М. Бахтін, Є. Мелетинський, А. Нямцу, А. Гулига, Ю. Лотман, О. Бушмін, М. Грабарь-

Пассек, Д. Наливайко, І. Бернштейн, Я. Поліщук, Дж. Кемпбел, Н. Фрай, Г. Драненко, Н. Якубовська, Д. Бухманн, К. Бартч та ін.); науковців-гомерознавців (Л. Клейн, О. Лосєв, С. Маркіш, І. Шталь, П. Преображенський, С. Радциг, Р. Сахарний, І. Тронський та ін.).

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній розглядається еволюційна динаміка традиційного сюжетно-образного матеріалу крізь призму інтерпретацій письменників ХХ — початку ХХІ ст. Досліджено потенційні інтерпретаційні чинники гомерівської «Іліади» та їх вплив на способи осучаснення традиційного матеріалу. Наукову новизну дисертаційної праці вбачаємо також у тому, що вона є першим концептуально цілісним дослідженням міфологем жіночих образів троянського циклу міфів у трансформаційному процесі їх складових, а також антивоєнної тематики в художньо-мистецькій свідомості сучасного суспільства. Вперше аналізуються форми та способи переосмислення традиційних сюжетів та образів гомерівського епосу. Дослідження присвячено розгляду еволюції рецепції античного спадку в художніх пошуках письменників ХХ століть, які малодосліджені й досі не перекладені ані російською, ані українською мовами, зокрема твори Е. Луки «Гомер», Дж. Дрінкуотера «X=0: Ніч Троянської війни», П. Хакса «Прекрасна Єлена», Г. фон Гофманстала «Єгипетська Єлена» та Р. Хагельштанге «Іграшка богів».

Теоретичне значення. Результати дослідження принципово важливі для подальшого визначення нових аспектів формально-змістових трансформацій гомерівської «Іліади» в контексті творів письменників ХХ — початку ХХІ ст., а також орієнтації традиційних структур на національно-історичні, морально-етичні та філософські реалії епохи-реципієнта.

Практичне значення роботи ґрунтується на можливостях її використання для подальшого опрацювання теоретичних та історико-літературних аспектів, при розробці лекційних курсів із порівняльного літературознавства, історії зарубіжної літератури, зокрема історії німецької літератури ХХ ст., а також спецкурсів і спецсеминарів із проблем поетики й естетики рецепції античної спадщини в літературному процесі ХХ — початку ХХІ ст.; підготовці навчально-методичних видань.

Особистий внесок автора полягає в комплексному аналізі рецепції й переосмислення традиційних сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу в літературі ХХ — початку ХХІ ст., у висвітленні трансформаційних градацій жіночих міфологічних образів гомерівських поем, зокрема Єлени Прекрасної, Кассандри, Пенелопи та Гекуби в художніх творах письменників згаданого періоду; у розгляді сюжетно-образних трансформацій у літературних інтерпретаціях, заснованих на антивоєнних мотивах. Дисертаційна праця є самостійною роботою, отримані висновки й результати сформульовані безпосередньо автором.

Апробація роботи. Основні положення і результати дослідження оприлюднені в доповідях на міжнародних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Філософія гуманітарного знання: після Вільгельма Дільтея» (Чернівці, 16-17 жовтня 2009 р.); V Міжнародній науково-

практичній конференції «Міжкультурна комунікація: Мова — Культура — Особистість» (Острог, 24-25 березня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 10-11 травня 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Література і глобалізм: проблема духовно-етичних та історико-функціональних факторів класики у світлі міжнаціональних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 14-15 жовтня 2010 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Лінгвістика. Комунікація. Освіта» (Луганськ, 17-18 березня 2011 р.); V Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні питання лінгвістики, літературознавства та інноваційної методики викладання іноземних мов» (Тернопіль, 19-20 травня 2011 р.); II та III вузівських наукових конференціях молодих вчених (Кам'янець-Подільський, 20-21 жовтня 2010 р., 19-20 жовтня 2011 р.).

Дисертацію обговорено на засіданні кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (17 листопада 2011 р.)

Публікації. За темою дисертації опубліковано 17 статей, 7 з них надруковано у провідних фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 7,1 др. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (285 позицій). Повний обсяг дисертації — 204 сторінки, із них — 180 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** стисло характеризується сучасний стан дослідження проблеми, обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання праці, вказано на наукову новизну, визначено методологічну основу, об'єкт та предмет літературознавчих пошуків, окреслені можливості практичного застосування отриманих результатів, наведені дані про публікації автора, апробацію та структуру дисертації.

Перший розділ — «**Традиційні сюжети та образи в літературному контексті**» — містить два підрозділи, в яких досліджуються теоретичні питання функціонування традиційних сюжетів та образів у літературному контексті, а також стан їх наукового вивчення, розглядаються особливості функціонування сюжетно-образного матеріалу «Іліади» Гомера.

Підрозділ **1.1. «Теоретичні аспекти функціонування традиційного матеріалу в літературі ХХ — початку ХХІ ст.»** присвячений розгляду вивченості теоретичних питань дослідження. Особлива увага приділяється питанням літературної традиції та її ролі в процесі міжлітературної комунікації (К. Барч). У ХХ ст. окреслюються шляхи дослідження поетики традиційних сюжетів та образів, з'являються нові праці, які систематизують літературно-історичний матеріал, що ґрунтується на традиційних структурах. Особливістю функціонування традиційного матеріалу в ХХ ст. є те,

що він, зберігаючи національну своєрідність протосюжету, спрямований на інтернаціоналізацію своїх формально-змістових характеристик, що зумовлено загальновідомим та універсальним його звучанням. Письменники ХХ — початку ХХІ ст. відмовляються від канонізованого сприйняття традиційних структур, що пов'язано з новою сходинкою в розвитку духовного й соціального стану суспільства.

У підрозділі *1.2. «Іліада» Гомера як інспіруючий чинник міжлітературної реценції* розглядаються особливості епоса, основні мотиви, сюжети та образи, а також простежується його літературна еволюція. «Іліада» Гомера є не лише протосюжетом, а й сюжетом-зразком, адже всі наступні обробки сюжету про Троянську війну зазвичай тією або іншою мірою використовують проблематику гомерівського епосу, продовжують сюжет, полемізують із ним, осучаснюють, об'єднують з іншими традиційними структурами та ін. «Іліада» Гомера наповнена глибоким філософським і психологічним змістом, саме цей епічний твір пропонує велику кількість питань та проблем для обговорення, які є не приватними і особистісними, а типовими та загальними, тому традиційні структури поеми і знаходять своє художнє втілення в усі культурно-історичні епохи.

Особлива увага зосереджена на питанні перегрупування персонажів в епічній поемі. Аналізуючи певні образи «Іліади», можна зауважити, що деякі з них стали доволі популярними, а інші й досі оминаються увагою письменників. Розглянуто також залежність подієвої активності персонажів епічної поеми від божественної присутності. Поряд з іншими мотивами поеми в «Іліаді» можна простежити чітку тенденцію — антивоєнне спрямування (І. Тронський, О. Лосєв, В. Пашенко). Саме цей мотив, непомітний, на перший погляд, вдало використовують у своїх інтерпретаціях письменники ХХ — початку ХХІ ст.

З'ясовано, що можливість трансформації «Іліади» визначається, по-перше, змістовим наповненням епічних понять «бог», «герой», «доля»; історично змінюючись, вони приводять до десакралізації та дегероїзації сюжетного матеріалу. По-друге, несформованість категорії вираження абстрактних понять віддзеркалюється у подвійному тлумаченні стосунків між героями. По-третє, у процесі переосмислення античного епосу з погляду епохи-реципієнта відбувається аксіологічний зсув у баченні епічної поеми та її персонажів.

Другий розділ дисертації — **«Аксіологія переосмислення жіночих міфологічних образів гомерівського епосу в літературній спадщині ХХ — початку ХХІ століть»** — складається з п'яти підрозділів та присвячений висвітленню еволюції традиційних жіночих образів гомерівського епосу в творах письменників згаданої доби. У цьому розділі здійснюється багаторівневий аналіз художніх творів: «Єлена Спартанська» Е. Верхарна, «Єгипетська Єлена» Г. фон Гофмансталя, «Жертвоприношення Єлени» В. Хільдесхаймера, «Єлена Прекрасна» П. Хакса, «Кассандра» Лесі Українки, «Кассандра» Г.Е. Носсака, «Кассандра» К. Черрі, «Кассандра» М. Харитонова, «Вона ткала свої мрії» А.Б. Вальєхо, «Козлина пісня, або Що тобі Гекуба?»

В. Коркія. Досліджуються форми та способи переосмислення традиційного матеріалу, розглянуто проблемно-тематичні рівні, дана морально-психологічна характеристика традиційних образів у сучасних творах, проведені паралелі із протосюжетом. У розділі простежена трансформаційна динаміка міфологічних жіночих образів Єлени Прекрасної, Кассандри, Пенелопи та Гекуби, проаналізовано основні відмінності та подібності у переосмисленні цих традиційних образів письменниками різних національних літератур ХХ — початку ХХІ ст.

Підрозділ **2.1. «Традиція та новаторство у п'єсах Еміля Верхарна «Єлена Спартанська» та Гуго фон Гофманстля «Єгипетська Єлена»** присвячений розгляду особливостей трансформацій, яких зазнав образ Єлени Прекрасної в задекларованих творах.

Аналіз художніх творів здійснюється у таких напрямках: першим етапом є розгляд способів трансформації традиційного сюжетно-образного матеріалу гомерівського епосу, другим — виділення проблемно-тематичного звучання поем у літературі ХХ — початку ХХІ ст., третій етап передбачає аналіз трансформацій, яких зазнають головні персонажі творів.

Е. Верхарн та Г. фон Гофмансталь звертаються до форми «продовження», створюють оригінальні сюжетні лінії, прагнуть до логічної завершеності міфологічного сюжету, водночас не руйнують основних змістових характеристик загальновідомого матеріалу.

Повернення Єлени та Менелая до Спарти стає структурною основою п'єси Е. Верхарна «Єлена Спартанська», в якій автор повідомляє про смерть Єлени, а також розробляє мотив дисгармонії зовнішньої вроди та внутрішнього світу героїні. Автору вдається зосередитися на психологічному та моральному зображенні міфологічних образів «Єлени Спартанської». В центрі уваги автора — людина з її почуттями та переживаннями, що характерно для творів письменників ХХ ст. П'єса Верхарна стверджує ідею гармонійності й безсмертя справжньої краси, її нерозривність із духом.

Гофмансталь цікавить поняття «фантомної Єлени». У лібрето «Єгипетська Єлена» драматург розповідає про перебування цариці в Єгипті, стверджуючи, що Єлена залишалася вірною чоловікові весь час. Міфологічні образи Єлени та Менелая зазнають важливих змін у сучасній авторській інтерпретації. Спартанська цариця здатна заради спокою та щастя чоловіка принести себе в жертву, водночас вона залишається вільною та не втрачає гідності. Новітній цар — це не лише могутній воїн, а й особистість, яка переживає глибокі душевні страждання.

Головних героїв творів обох письменників відрізняє від гомерівських персонажів суттєва психологізація характерів, хоча у загальній характеристиці образів Е. Верхарн і Г. фон Гофмансталь підтримують гомерівську традицію.

У підрозділі **2.2. «Амбівалентність образу Єлени Прекрасної в радіоп'єсі Вольфгана Хільдесхаймера «Жертвоприношення Єлени» та в комедії Петера Хакса «Єлена Прекрасна»** аналізуються особливості літературної еволюції міфу про Єлену Прекрасну, зокрема про

викрадення спартанської цариці троянським принцом; основна увага зосереджена на суспільно-політичних аспектах в авторських інтерпретаціях.

Радіоп'єса В. Хільдесхаймера «Жертвоприношення Єлени» пропонує новий погляд на причину виникнення Троянської війни та розкриває один з епізодів до її початку. Міфологічна основа твору — це міф про викрадення Єлени Прекрасної троянським принцом Парісом, який зазвичай подається як передісторія початку Троянської війни. Радіоп'єса написана у формі сповіді. Право на свою особисту розповідь, версію подій, про які нібито всі забули або просто не знали, — це ще один спосіб переосмислення традиційного матеріалу. Образ Єлени Прекрасної зазнає у радіоп'єсі суттєвих трансформацій. Автор руйнує традиційну семантику міфу про викрадення Єлени Парісом через кохання. Героїня В. Хільдесхаймера може сказати на свій захист, що вона не причина, а тільки привід для війни, жертва власної пристрасті, жертва чоловічих справ.

П. Хакс дописує міфологічний сюжет про викрадення Єлени Прекрасної, осучаснює його, конкретизує предметно-побутові деталі та вдається до психологізації подій, мотивів і вчинків своїх персонажів. Автор комедії «Прекрасна Єлена» не сумнівається в коханні Єлени Прекрасної та Паріса, проте акцентує увагу на інших моментах, зокрема на соціально-політичних питаннях: бідності та багатства, господарів та підлеглих, політичних інтриг та прав народу. «Прекрасна Єлена» — це спроба драматурга показати мерзенність сучасного устрою та зло, яке він приносить: скупість, жорстокість, релігійну корупцію, нещадні змагання та суперечки. Саме тому з упевненістю можемо охарактеризувати цю інтерпретацію античного міфу як злу політичну сатиру.

«Єлена Спартанська» Е. Верхарна, «Єгипетська Єлена» Г. фон Гофмансталя, «Жертвоприношення Єлени» В. Хільдесхаймера та «Прекрасна Єлена» П. Хакса — це чотири драматичні інтерпретації ролі Єлени Прекрасної у Троянській війні, вони є відображенням різних авторських поглядів стосовно питань кохання, війни, героїзму та пошуку гармонії.

У підрозділі 2.3. *«Проблема «невизнаного пророка» в однойменній драматичній поемі Лесі Українки та в новелі Ганса Ерїха Носсака «Кассандра»* аналізується еволюція рецесії міфологічного образу Кассандри у вищезгаданих літературних творах. Автори використовують найпоширенішу форму трансформації традиційного сюжетно-образного матеріалу, а саме дописування.

Фабула драматичної поеми Лесі Українки «Кассандра» загалом повторює фабулу протосюжету, однак автор змінює акценти в побудові основного конфлікту. Сюжет драматичної поеми становлять епізоди Троянської війни, імена дійових осіб взяті із троянського циклу, проте письменниця створила власний оригінальний сюжет, подала своє трактування стародавніх подій і характеристику персонажів. У розробленій Лесею Українкою версії міфологічний образ Кассандри зазнає якісних змін. Вона вже не другорядний персонаж, а сучасна емансипована жінка, яка бореться за свої переконання, хоча й безрезультатно. Відповідно до історичних подій, пов'язаних із

Троянською війною, драматична поема Лесі Українки набула історико-побутового колориту, проте під цією оболонкою криються важливі проблеми соціально-політичного, філософського та морального характеру.

Трактування мотиву пророчого дару та невіри у нього в новелі Г.Е. Носсака «Кассандра» суттєво відрізняється від загальновідомого, адже цар Агамемнон повірив у те, що йому пророкувала Кассандра. Новим і неочікуваним у сучасній інтерпретації стає вибір автором головних героїв Троянської війни. Ними виступають не Менелай та Єлена, або Єлена й Паріс, а Агамемнон та Кассандра, котрі є жертвами Троянської війни, адже саме остання поставила їх на межу життя і смерті. Головні герої новели свідомо йдуть на смерть, щоправда з різних причин. Кассандра обирає шлях смерті, прямуючи за Агамемноном, але насправді вона обирає безсмертя, стверджуючи своїм вільним вибором людську гідність. Отже, поряд із такими провідними мотивами твору, як мотив невизнаного пророка, покірності долі, мотив самотності, яка може об'єднати споріднені душі, та антивоєнні настрої, з'являється мотив добровільного вибору смерті.

У підрозділі **2.4. «Семантична трансформація «мотиву Кассандри» в однойменних оповіданнях Керолайн Черрі та Михайла Харитонова «Кассандра»** головна увага зосереджена на використанні авторами такої форми переосмислення традиційного матеріалу, як «накладання» семантичних характеристик міфологічного образу Кассандри на сучасних персонажів творів.

Мотив приреченості, зневіри у своє призначення в оповіданні К. Черрі «Кассандра» виражений найяскравіше з усіх творів про Кассандру. Автор не має на меті показати суспільно активну сучасну жінку, письменницю цікавить душевний стан героїні, пошук близької людини у важкі хвилини життя. Оповідання має напружений емоційно-суб'єктивний характер. К. Черрі гіперболізує страждання героїні через свій дар та самотність так, як цього не робив жоден із попередників.

Авторська концепція мотиву провидіння в оповіданні М. Харитонова «Кассандра» відверто апокрифічна, тому що вона повністю руйнує традиційну семантику міфу. На відміну від персонажів Лесі Українки, Г.Е. Носсака та К. Черрі герої фантастичного оповідання (до речі, чоловічої статі) зовсім не володіє пророчим даром, проте це не заважає йому «пророкувати». Автор переносить на свого героя не всі семантичні характеристики міфологічного образу Кассандри, а лише певні мотиви, зокрема, мотив невіри у пророкування та прагнення попередити про загибель не лише рідного міста, а й усього людства.

Підрозділ **2.5. «Інтертекстуальність п'єс Антоніо Буєро Вальєхо «Вона ткала свої мрії» та Віктора Коркія «Козлина пісня, або Що тобі Гекуба?»** присвячений розгляду особливостей переосмислення другорядних жіночих персонажів гомерівського епосу, таких, як Пенелопа та Гекуба. Саме ці міфологічні жіночі образи стають прототипами «безвинних жертв» Троянської війни. До цієї категорії жертв з упевненістю можна зарахувати покірних дружин воїнів, які роками чекали на

повернення своїх чоловіків, виховували самотужки дітей, оберігали дім і жили в надії на те, що їхні кохані повернуться з війни живими (образ Пенелопи), а також матерів та сестер, які були здатні на самопожертву заради близької їм людини (образи Гекуби та Кассандри).

Міфологічною основою п'єси А.Б. Вальєхо «Вона ткала свої мрії» є міф про Пенелопу, яка в очікуванні чоловіка з війни вдень тче, а вночі розпускає зіткане. У цей час женихи руйнують палац та все царство. Використовуючи форму дописування як один із засобів переосмислення традиційного матеріалу, Вальєхо не змінює сюжетну схему першозразка, а лише психологізує традиційну ситуацію, конкретизує певні обставини. Образ Пенелопи цього автора суттєво розходиться з гомерівським баченням героїні. Статична функція «Одіссеї» набуває сучасних рис та зазнає помітної еволюції: з покірної дружини вона перетворюється на Жінку. Життя нової Пенелопи сповнене драматизмом, притаманним долі жінок, покинутих чоловіками унаслідок війни. Цариця уособлює жінку, щастя якої зруйноване Троянською війною.

Міфологічні образи жінок, зокрема Гекуби-матері та Кассандри-сестри, у трагедії сучасного письменника В. Коркія «Козлина пісня, або Що тобі Гекуби?» не «апокрифізуються» та не руйнують традиційної семантики міфу, проте набувають надзвичайних трагічних рис, які є наслідками Троянської війни, котра, безумовно, вплинула на хід подій та внутрішній світ усіх її учасників. Основним мотивом твору можна вважати мотив Фатуму та його вплив на особистість. Образ Гекуби стає символічним та уособлює страждання (в найширшому розумінні), до якого іншим байдуже. У процесі переосмислення міфологічного сюжету автор концентрує увагу на морально-психологічних аспектах міфу та спонукає читача до філософських роздумів стосовно питання влади Долі над особистістю і людством, співчуття до близьких та переосмислення власної моральної позиції сучасного читача.

У третьому розділі — **«Типологія антивоєнних мотивів у творчості письменників ХХ — початку ХХІ століть»** — основна увага зосереджена на багаторівневому аналізі художніх творів, провідним мотивом яких виступає антивоєнне спрямування й розгляд питання війни та миру. Простежено за особливостями переосмислення чоловічих образів «Іліади», визначено основні форми трансформації традиційного матеріалу. Розділ складається з п'яти підрозділів та охоплює аналіз шести художніх творів: «Гомер» Е. Луки, «Троянської війни не буде» Ж. Жироду, «Привиди» Ф. Фюмана, «X=0: Ніч Троянської війни» Дж. Дрінкуотера, «Іграшка богів» Р. Хагельштанге та «Гомер. Іліада» А. Барікко.

У підрозділі **3.1. «Апокрифізація» гомерівської традиції в оповіданні Еміля Луки «Гомер»** розглядаються основні аксіологічні зміни в переосмисленні сюжету про Троянську війну. Австрійський письменник Е. Лука у своїй інтерпретації міфу про Троянську війну вводить автора «Іліади» у коло персонажів, що робить його оповідання «Гомер» оригінальним. Традиційний сюжет подано у формі продовження. Незважаючи на те, що Е. Лука не втручається у загальну змістово-

сюжетну схему першозразка, а лише розширює та дописує певні сюжетні ситуації та ходи, він руйнує подієві та семантичні домінанти в протосюжеті, змінює їх аксіологічну та функціональну спрямованість, що надає оповіданню аксіологічного звучання. Письменник розробляє незвичну з точки зору світової літературної традиції модель давньогрецького міфу, який втрачає свій оповідний схематизм та сприймається як доволі реалістична історична розповідь.

Оригінальним видається трактування образу Ахілла. Е. Лука переосмислює традиційну матрицю «Ахілл — герой». У сучасній інтерпретації цей герой не здійснює свого найвидатнішого подвигу — вбивства Гектора, що свідчить про певне «вивертання» епізоду традиційного сюжету. Трансформація античного образу Ахілла полягає в запереченні його величі, тобто у дегероїзації традиційного зразка. Отже, відхід від канонічної версії тут настільки значний, що з впевненістю можна стверджувати наявність руйнування традиційного семантичного комплексу та його «вивертання».

Символічні образи бездушних, корисливих, лицемірних героїв твору відображають філософію сучасного суспільства, яке керується лише вигодою, матеріальними цінностями та брехнею. В образах, які інтерпретує Е. Лука, втілена провідна ідея твору — нищівна критика прагматизму, популярного на початку ХХ ст. Автор з точки зору сучасної людини інтерпретує такі питання, як «людина і слава», «людина і ціна кохання», «ціна правди та брехні», суттєво переосмислює життєві цінності всього людства.

У підрозділі 3.2. *«Літературна версія міфологічного традиційного матеріалу у п'єсі Жана Жироду «Троянської війни не буде»* логічно підводиться до ствердження, що однією з одвічних дилем людства є безглуздість і неминучість війн та прагнення миру.

Оригінальним в обробці традиційного матеріалу про події Троянської війни є те, що Жироду розглядає саме передумови виникнення війни, підготовку до неї. Отже, правомірно вести мову про «дописування» традиційної ситуації. Основний конфлікт автор зосереджує «всередині», тобто у самій Трої, яка очікує війни. Хоча п'єса «Троянської війни не буде» — це, швидше, передмова до епопеї Гомера, оскільки автора цікавлять насамперед довоєнні події. Жироду вивчає закономірності війн, причини, наслідки. Головне джерело конфлікту — це не стільки зіткнення інтересів двох держав, скільки боротьба всередині самої Трої.

Головним персонажем у Жироду виступає Гектор, який у Гомера був завзятим воїном, непереможним героєм, впевненим у своїх вчинках. Письменник переосмислює традиційну матрицю «Гектор — воїн». Драматург руйнує «канонізований» образ Гектора. У сучасній версії міфу герою надається право на сумніви, помилки та власні пошуки шляхів розв'язання проблеми. Основним завданням п'єси є викриття справжньої причини Троянської війни, а водночас і будь-якого збройного конфлікту. Причина Троянської війни в інтерпретації Жироду банальна та реалістична — жадоба та нажива. Драматургу вдається відобразити глобальну проблему, яка хвилює

людей, адже в центрі фабульного ряду — суспільно-політичний конфлікт. Жироду не тільки висміює та дегероїзує війну як таку, але й відкидає її як щось огидне й людиноненависницьке.

У підрозділі 3.3. *«Життя та смерть як парадигма міжособистісних відносин на війні (на матеріалі радіоп'єси Франца Фюмана «Привиди» та віршованої драми Джона Дрінкуотера «X=0: Ніч Троянської війни»)»* розглядаються основні аксіологічні зміни, яких зазнав античний міф, здійснюється типологічний аналіз задекларованих творів.

Характерною рисою обох письменників є те, що у своїх творах на міфологічні теми вони психологізують міф, прагнуть не тільки «очистити» одвічний його зміст від жорстокості варварства, а також зазирнути у внутрішній світ особистості. У радіоп'єсі «Привиди» Ф. Фюман описує пригоди свого улюбленого міфологічного героя Одиссея, зокрема, його перебування на острові Еї та подорожі із супутниками до Аїду. Дія віршованої драми Дж. Дрінкуотера «X=0: Ніч Троянської війни» відбувається під стінами Трої однієї ночі на дев'ятому році війни. Дрінкуотер дописує гомерівський епос на власний розсуд, адже подібна ситуація, змальована автором драми, могла трапитися в будь-яку з ночей десятилітньої війни та була б лише «другорядною» і непомітною поряд з описами подвигів видатних героїв.

Система образів драми «X=0: Ніч Троянської війни» побудована за принципом симетрії: два грецьких воїна та два троянських. Це не лише два ворогуючих «міні»-табори, це паралельні погляди на життя та війну. Висуваючи на перший план схожість думок двох ворогуючих сторін, Дрінкуотер наголошує на марності війни та болю, якого вона може завдати. У радіоп'єсі Ф. Фюман немає ані головних, ані другорядних персонажів. Таку структуру можна пояснити прагненням автора підкреслити однаковість думки кількох людей як одного цілого, а не нав'язувати погляди головного персонажа, тобто чиєсь суб'єктивне ставлення до подій.

Обидва письменника, розробляючи античний міф, надають йому особливого звучання, розкриваючи основну суть Троянської війни, через яку гинуть невинні люди, які не прагнуть воювати.

Різнопланове трактування образу та долі Паріса в літературній версії Р. Хагельштанге, особливості якого розглядаються в підрозділі 3.4. *«Гомерівська традиція у творчості Рудольфа Хагельштанге (на матеріалі роману «Іграшка богів»)»*. У романі простежуються якісні зміни морально-психологічних характеристик класичного зразка в контексті аналізу образів Паріса, Гекуби, Гектора та інших міфологічних образів «Іліади». Мотивація вчинків традиційних героїв у Хагельштанге в основному відповідає первісній спрямованості, зазнаючи лише детального розшифрування, поглиблення та загострення. У романі «Іграшка богів», відштовхуючись від гомерівських пісень, а також міфів, які розповідають про життя та смерть Паріса, письменник дописує древньогрецький епос. Автор конструює не лише діалоги між персонажами твору, але й ситуації та події, які охоплюють не один рік, у такий спосіб заповнюючи прогалини в міфі про

троянського принца.

Роман Хагельштанге — це життєпис Паріса, якому автор надає нетрадиційного звучання. Герой роману постає літописцем свого життя від народження до смерті, подій, які передували Троянській війні, а також її перебігу. Автор обрав для роману мемуарно-епістолярну форму (у другій частині назви роману зазначається: «Нотатки троянського принца»), що свідчить про підсилення «рівня щирості» оповідача.

Значних трансформацій у романі зазнає образ Паріса, він втрачає міфологічний ореол, постає живим, «емансипованим», розсудливим юнаком. Німецький письменник піддає суттєвому аксіологічному переосмисленню матрицю «безвольного ловеласа та улюбленця жінок», приписуючи своєму герою благородні риси характеру, розсудливість, кмітливість, щирість почуттів, співчутливість та чесність.

Через аналіз стосунків головного героя з персонажами роману Р. Хагельштанге демонструє власний погляд на одвічні проблеми людства, як-от: проблема кохання та відданості, яка найяскравіше простежується у стосунках Паріса та Енони або Паріса та Єлени, проблема морального сприйняття війни (Гектор та Паріс), питання «публічної репутації» (Гекуба), проблема ролі народу у вирішенні політичних питань та інші, не менш важливі питання, які вимагають відповідей.

Р. Хагельштанге підтримує гомерівську традицію та стверджує безумовний вплив олімпійців на свого героя. Проте письменник переосмислює мотив безапелляційної віри у богів та їх влади над людством. Автор упевнений, що людям боги та ідеали потрібні для того, щоб перекладати на них відповідальність, коли вони самі не здатні взяти її на себе.

Підрозділ **3.5. «Переказ як одна з форм трансформації міфологічних образів у творчості Алессандро Барікко (у контексті переосмислення «Іліади» Гомера)»** демонструє оригінальність використання автором такого способу переосмислення традиційного сюжету, як переказ. Переказ «Іліади» Гомера А. Барікко якісно відрізняється своїми формально-змістовими характеристиками від форми простої адаптації античного першоджерела. Італійський письменник суттєво порушує структуру поеми. За своїми змістовими характеристиками сучасний твір нічим більше не відрізняється від гомерівської «Іліади», автор лише доповнює відомий сюжет ще одним епізодом, узятим із «Одіссеї» (пісня VIII) та книги Тріфіодора «Взяття Іліона». А. Барікко доводить свій переказ до логічної завершеності. Отже, правомірно стверджувати про використання автором певною мірою форми дописування. Італійський письменник доповнює переказ власними роздумами на тему війни та миру в сучасному житті, втіленими в розділі «Інша краса. Нотатки про війну». А. Барікко прагне, щоб читач побачив красу війни, яка проголошує своє центральне становище у людському досвіді, та стверджує, що це єдиний спосіб для людства дійсно існувати.

У **Висновках** узагальнюються основні положення та результати дослідження.

У літературних інтерпретаціях традиційного матеріалу висвітлюються переважно філософсько-етичні та морально-психологічні проблеми, не залишаються поза увагою й соціально-історичний та політичний фактори. У літературних варіантах простежується тенденція до осучаснення проблематики.

У проаналізованих творах загальновідомі міфи піддаються прямому або опосередкованому осучасненню. Відбувається художнє перенесення та переосмислення відомих сюжетів та образів у реалії сучасного життя. Письменників не цікавлять більше поверхневі аспекти міфів, вони намагаються поринути в глибинну суть проблеми та у внутрішній світ головного персонажа. Для втілення своїх бажань вони використовують різноманітні форми та способи переосмислення традиційного матеріалу. Найуживанішою формою переосмислення традиційних структур серед проаналізованих творів виявилася форма дописування. Не оминають увагою і такі форми переосмислення традиційного сюжетно-образного матеріалу, як «накладання» семантичних характеристик міфологічного образу на сучасних героїв своїх оповідань та переказ. Важливе місце в характеристиці переосмислення традиційного матеріалу займає у творах усіх вищезазначених письменників заголовок, який переважно акцентує факт використання певного традиційного сюжету та має на меті налаштувати читача на сприйняття загальновідомого міфу. Автори сучасних творів часто вдаються до «вивертань» традиційних сюжетів або характеристик дійових осіб.

Найпродуктивнішими для подальших інтерпретацій виявилися саме жіночі образи троянського циклу міфів. Образ жінки посідає особливе місце в сучасній літературі, адже суперечності ХХ — початку ХХІ ст. могли знайти своє відображення в численних інтерпретаціях її постаті. У творах письменників нової епохи роль жінки суттєво переосмислюється, вона стає більш незалежною, впевненою в собі та рішучою. Нинішнє неоднозначне розуміння призначення іманентної сутності жінки позначилося на трактуванні розвитку загальновідомих колізій.

Письменники різних часів та народів по-різному оцінювали моральність Єлени та її вчинки. У Гомера вона мимовільна руйнівниця сімейного життя, в Е. Верхарна — сама смерть та жертва власної вроди, у Г. фон Гофмансталя — чуйна, віддана дружина, у В. Хільдесхаймера — привід та перша жертва Троянської війни, у П. Хакса — легковажна красуня. Проте головна ідея, яку майже завжди втілював у собі цей видатний образ: Єлена — причина Троянської війни. Основним мотивом п'єс Е. Верхарна та Г. фон Гофмансталя стає мотив несумісності зовнішньої краси та внутрішнього світу головної героїні. Ідея вічного оновлення, прагнення до перевтілень — спільний момент у творах двох різних авторів. Обидва письменники приділяли увагу насамперед морально-етичним проблемам, тоді як В. Хільдесхаймера та П. Хакса цікавлять здебільшого реальні причини Троянської війни.

Міфологічний образ провидиці Кассандри залишався другорядним у літературних творах до

XIX ст., проте стає доволі популярним у XX — початку XXI ст. Леся Українка не перетворює свою героїню на активну, незалежну жінку, а піддає суттєвій трансформації цей міфологічний образ, наділяючи його рисами відданої своїм переконанням особистості. Основними у драматичній поемі української письменниці є питання філософського характеру. Мотив покірності долі та мотив самотності стають основними у творах Г.Е. Носсака і К. Черрі. Характерною рисою головних героїнь стає їх пасивність та прагнення знайти споріднену душу. Найактивнішим серед усіх Кассандр виявився головний герой фантастичного оповідання М. Харитонова, який, використовуючи свої розрахунки-провидіння, прагне зупинити кінець світу.

У літературних інтерпретаціях А.Б. Вальсхо та В. Коркія головними героїнями є Пенелопа та Гекуба у відповідності. Незважаючи на те, що образ дружини Одиссея не зустрічається в «Іліаді» Гомера, а є одним з головних персонажів «Одіссеї», сучасний письменник знаходить безпосередній зв'язок долі Пенелопи із Троянською війною. Сучасна Пенелопа набуває рис емансипованої жінки, яка прагне кохання, уваги та просто бути Жінкою. Міфологічний образ Гекуби, багатостраждальної матері, стає центральним у трагедії В. Коркія та втілює ідею засудження байдужості оточуючих до чужого горя.

Аналізуючи певні сюжети «Іліади» та їх художні трансформації, ми помітили прагнення авторів до деміфологізації чоловічих образів поеми. Сучасних героїв Троянської війни дедалі частіше наділяють рисами звичайних людей, письменники приписують їм такі епітети, як «втомлений», «немічний», «старий».

Основними мотивами творів усіх вищезгаданих письменників є антивоєнні мотиви. XX століття — це століття катастроф, військових конфліктів та глобальних соціополітичних змін. Античний сюжет віддзеркалює політичні проблеми сучасності у творчості письменників західноєвропейських країн. Заклик до гуманізму звучить у п'єсі «Троянської війни не буде» Ж. Жироду. Про ціну слави та поняття честі пише Е. Лука, про мрії звичайних воїнів говорить Дж. Дрінкуотер, про справжні причини війн — збагачення та розрахунок — повідомляють Р. Хагельштанге, Ж. Жироду та В. Хільдесхаймер, про перетворення воїнів на бездушних тіней заявляє Ф. Фюман.

На прикладі творчості вищезгаданих письменників простежуються процеси активного переосмислення аксіологічних доміант традиційного матеріалу. Автори прагнуть підкреслити ідейно-семантичні можливості традиційних сюжетів та образів, віднайти зв'язок між минулим, сучасним та майбутнім, зазирнути в потаємні глибини людської душі.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

Основні публікації:

1. Добринчук О.О. Аксіологічна трансформація міфологічного сюжету про Троянську війну /

О.О. Добринчук // Біблія і культура : науково-теоретичний журнал / за ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 12. – С. 86-91.

2. Добринчук О.О. Міф про Троянську війну в інтерпретації Ж. Жироду / О.О. Добринчук // Біблія і культура : науково-теоретичний журнал / за ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2010. – Вип. 13. – С. 343-347.

3. Добринчук О.О. Сучасний погляд на міфологічну Пенелопу (на матеріалі п'єси А.Б. Вальєхо «Вона ткала свої мрії») / О.О. Добринчук // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2011. – Вип. 20. – С. 346-352.

4. Добринчук О.О. Трансформація міфологічного образу Кассандри в контексті європейської літератури ХХ ст. / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2010. – Вип. 521 : Романо-слов'янський дискурс. – С. 57-60.

5. Добринчук О.О. Функціональність загальнокультурних традицій в п'єсі П. Хакса «Прекрасна Єлена» / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2011. – Вип. 537 : Романо-слов'янський дискурс. – С. 100-104.

6. Добринчук О.О. Якісне переосмислення міфу про Троянську війну в оповіданні Е. Луки «Гомер» / О.О. Добринчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки / [редкол. : Л.М. Марчук (відп. ред.), М.Г. Кудрявцев (наук. ред.), О.В. Кеба та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. – Вип. 24. – С. 376-385.

7. Добринчук О.О. Аксиологія трансформації античного міфу у драматичній поемі Лесі Українки «Кассандра» / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / [наук. ред. Бунчук Б.І.]. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Вип. 547-548 : Слов'янська філологія. – С. 41-45.

Додаткові публікації:

8. Добринчук О.О. Аксиологія трансформації античного міфу в п'єсі Гуго фон Гофманстала «Єгипетська Єлена» / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2010. – Вип. 541-542 : Філософія. – С. 180-184.

9. Добринчук О.О. Амбівалентність образу Єлени Прекрасної / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2009. – Вип. 466-467 : Філософія. – С. 209-212.

10. Добринчук О.О. Аксиологічна трансформація образу Єлени Прекрасної у трагедії Е. Верхарна «Єлена Спартанська» / О.О. Добринчук // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2010. – Вип. 504-505 : Філософія. – С. 173-177.

11. Добринчук О.О. Аксиологія трансформації міфологічного сюжетно-образного матеріалу в переказі А. Барікко / О.О. Добринчук // Лінгвістика. Комунікація. Освіта: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 17-18 берез. 2011 р.). – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2011. – С. 117-120.

12. Добринчук О.О. Міф про Єлену Прекрасну в інтерпретації В. Хільдесхаймера / О.О. Добринчук // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 2. – С. 66-67.

13. Добринчук О.О. Рецепція античного міфу у німецькій літературі XX ст. / О.О. Добринчук // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (Луцьк, 10-11 травня 2011 року) : у 3 т. – Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2011. – Т. 2. – С. 26-27.

14. Добринчук О.О. Функціональність традицій у сучасній літературі (амбівалентність образу Єлени Прекрасної) / О.О. Добринчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наук. конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 8, у 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. – Т. 3. – С. 8-9.

15. Добринчук О.О. Своєрідність переосмислення традиційних структур Троянського циклу міфів у літературі XX ст. / О.О. Добринчук // Актуальні питання лінгвістики, літературознавства та інноваційної методики викладання іноземних мов: тези доповідей П'ятої всеукраїнської наукової конференції (Тернопіль, 19-20 травня 2011 року.) – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – С. 241-242.

16. Добринчук О.О. Еволюція міфологічного образу Кассандри у літературі XX ст. / О.О. Добринчук // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. – Вип. 1. – С. 104-105.

17. Добринчук О.О. Міф про Троянську війну в інтерпретації Е. Луки / О.О. Добринчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: зб. за підсумками звітної наук. конференції викладачів, докторантів і аспірантів: вип. 9, у 5 т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Т. 3. – С. 27-128.

АНОТАЦІЯ

Добринчук О.О. Трансформація сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу в літературі XX — поч. XXI ст.: основні тенденції та закономірності. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 — порівняльне літературознавство. — Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка. — Тернопіль, 2012.

У дисертації вперше в українському літературознавстві комплексно досліджено особливості трансформації традиційних сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу в творах письменників ХХ — початку ХХІ ст. Розглянуто закономірності якісного переосмислення традиційної семантики та аксіологічних доміант під впливом істотних зрушень у духовному контексті зазначеної доби. Виявлено потенційні інтерпретаційні чинники поеми Гомера «Іліада». На основі розглянутих особливостей поеми з'ясовано, що широта інтерпретаційного діапазону закладена в самій гомерівській поемі.

Вивчення закономірностей функціонування традиційного сюжетно-образного матеріалу крізь призму творчості письменників ХХ — початку ХХІ ст. доводить, що традиційні сюжети, образи і мотиви «Іліади» Гомера зберігають свою потенційну актуальність упродовж століть. Переосмислення традиційного матеріалу спрямоване насамперед на духовний світ особистості з її внутрішніми суперечностями та на дослідження взаємозв'язків між людиною і суспільством.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що міфологічні жіночі образи гомерівських поем піддаються суттєвим трансформаціям та осучасненню у літературі ХХ — початку ХХІ ст.; переосмислюється роль жінки та її призначення. У літературі зазначеного періоду помітне прагнення авторів до деміфологізації чоловічих образів епічних поем. Античний сюжет стає віддзеркаленням політичних проблем сучасності. Осудження війни, її безглуздості та невинності є основною ідеєю творів письменників названого періоду, в основі яких сюжети «Іліади».

Ключові слова: традиція, інтертекст, традиційні сюжети та образи, міф, інтерпретація.

АННОТАЦИЯ

Добринчук О.А. Трансформация сюжетно-образных мотивов гомеровского эпоса в литературе ХХ — нач. ХХІ вв.: основные тенденции и закономерности. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 — сравнительное литературоведение. — Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. — Тернополь, 2012.

В диссертации представлено комплексное исследование особенностей трансформации традиционных сюжетно-образных мотивов гомеровского эпоса в произведениях писателей ХХ — начала ХХІ вв. Рассмотрены закономерности качественного переосмысления традиционной семантики и аксиологических доминант под влиянием существенных сдвигов в духовном контексте данной эпохи. Определены потенциальные интерпретационные факторы поэмы Гомера «Илиада». На основе рассмотренных особенностей поэмы выяснено, что широта интерпретационного диапазона заложена в самой гомеровской поэме. Важнейшим источником

трансформационной активности «Илиады» становятся ее образы, сложные и многогранные, способные адаптироваться в соответствии с актуальными общественно-политическими требованиями и литературными веяниями времени трансформационной рецепции. В философско-культурном аспекте в XX — нач. XXI вв. особенно актуальным становится обращение к традиционному сюжету про Троянскую войну как к источнику переосмысления вечных проблем: войны и мира, причин вооруженных конфликтов, героизма и самопожертвования.

Изучение закономерностей функционирования традиционного сюжетно-образного материала сквозь призму творчества писателей данного периода доказывает, что традиционные сюжеты, образы и мотивы «Илиады» Гомера сохраняют свою потенциальную активность на протяжении веков. В авторских интерпретациях прослеживается четкая тенденция к осовремениванию проблематики гомеровского эпоса, а именно направленность на внутренний мир персонажа, его психологизация, смена этических ориентиров, разрушение семантических характеристик общеизвестных сюжетов и образов. Переосмысление традиционного материала направлено в первую очередь на духовный мир личности с ее внутренними противоречиями и на исследование взаимосвязей между человеком и обществом.

Проведенный анализ позволяет утверждать, что мифологические женские образы гомеровских поэм поддаются существенным трансформациям и осовремениванию в литературе XX — начала XXI вв.; переосмысливается роль женщины и ее предназначение. В литературе данного периода заметным становится стремление писателей к демифологизации мужских образов эпических поэм. Античный сюжет становится отображением политических проблем современного мира. Осуждение войны, ее нелепости и неоправданности является основной идеей произведений писателей названной эпохи, в основе которых лежат сюжеты «Илиады».

Ключевые слова: традиция, интертекст, традиционные сюжеты и образы, миф, интерпретация.

SUMMARY

Dobrynychuk O.O. The transformation of the images, plots and motives of the Homer's epos in the literature of the XXth — early XXIst centuries: the main tendencies and regularities. — Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology, specialty 10.01.05 — Comparative Literature Studies. — Volodymyr Hnatjuk National Pedagogical University of Ternopil. — Ternopil, 2012.

The thesis focuses on the investigation of the reinterpretation peculiarities of the traditional images, plots and motives of the Homer's epos in the writers' works of the XXth — early XXIst centuries. The potential interpretative factors of Homer's "Iliad" are determined. Functioning of the traditional material of the epic poem in the writers' works is claimed to have the following distinctions: direction into the

inner world of the characters, change of the ethical standards, destruction of the semantic characteristics of the widely known plots and images.

The main attention is given to the analysis of the transformation, which have happened with the female mythological images such as Helen the Beauty, Cassandra, Hecube and Penelope. It is proved that the role of a woman and her intending are reinterpreted in the literature of the XXth — early XXIst centuries. The antic plot becomes the reflection of the political problems of the contemporary world. The main idea of the writers' works of this period is focused on the blaming of the war and its nonsense.

Key words: tradition, intertext, traditional plots and images, myth, interpretation.

Підписано до друку 26.11.2011 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір друк. Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 1,0. Друк RESO.
Наклад 100 прим. Зам. № 147

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027